

**Recenzja rozprawy doktorskiej p. mgra Issy Al-Qaderiego pt.
*Investigation of pragmatic competence of Polish and Yemeni students of
English as a foreign language at the tertiary level*
(wersja poprawiona)**

Niniejsza recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgra Issy Al-Qaderiego jest oceną drugiej wersji pracy, złożonej przez Autora w odpowiedzi na krytyczne uwagi i zalecenia dot. istotnych usterek w tekście przedstawionym pół roku wcześniej. Głównym celem pracy jest badanie porównawcze kompetencji pragmatycznej studentów jemeńskich (z Uniwersytetu Ibb) i polskich (z Uniwersytetu Warszawskiego) uczących się języka angielskiego jako obcego, w oparciu o wyniki testu kompetencji pragmatycznej w języku docelowym.

Wydział Filologiczny

Instytut

Filologii Angielskiej

Rozprawa składa się z części teoretycznej, obejmującej rozdziały 1 – 3 oraz części empirycznej, na którą składają się rozdziały 4 – 6 oraz wstępu, spisu bibliograficznego i załączników, które zawierają zastosowany przez Autora kwestionariusz w wersji online i papierowej wraz z tabelami i wykresami prezentującymi uzyskane wyniki. Podsumowanie zawarte w rozdziale siódmym przedstawia wnioski z dociekań Autora, opis ograniczeń przedstawionego projektu badawczego oraz wskazania dotyczące możliwości dalszych badań w tym obszarze.

Rozdziały mające stanowić podbudowę teoretyczno-metodologiczną obejmują takie zagadnienia jak: pragmatyka w uczeniu się i nauczaniu języka (rozdział 1), kompetencja pragmatyczna (rozdział 2) oraz różne odmiany geograficzne języka angielskiego (*World Englishes*) i jego status jako lingua franca (rozdział 3). Z rozdziałów teoretycznych została wyeliminowana większość niepotrzebnych powtórzeń, dzięki czemu tekst zyskał na spójności i przejrzystości. Natomiast są w nim jeszcze drobne usterki, które odbijają się na logicznym układzie treści. Przykładowo, trudno znaleźć uzasadnienie dla omawiania uchybień pragmatycznych zarówno w podrozdziale 2.4 (Definitions of

Al. Mickiewicza 9A

31-120 Kraków

tel. +48 12 663 44 47

+48 12 663 43 71

pragmatic competence) jak i 2.5 (Sociopragmatic and pragmalinguistic competence). Podrozdział 2.8.1.2 (Noticing hypothesis) obejmuje opis badań porównawczych poświęconych rozwojowi kompetencji pragmatycznej w języku drugim/obcym, niezwiązanych bezpośrednio z hipotezą świadomego postrzegania Schmidta (tłumaczenie terminu *noticing hypothesis* za Rabiej 2015), co obiecuje tytuł. Podtrzymuję też swoje wcześniejsze zastrzeżenie odnośnie do włączenia do wywodu części poświęconej roli angielskiego jako języka kontaktowego, używanego w komunikacji interkulturowej i mającego w XXI w. status lingua franca (ELF). Wyłonienie się ELF jako specyficznej grupy wariantów języka angielskiego, odbiegającej od standardowych odmian tego języka, detronizacja rodzimych użytkowników języka angielskiego oraz Krajów Pierwszego Kręgu jako źródła norm językowych i przeniesienie punktu ciężkości w ocenie opanowania języka z poprawności językowej na skuteczność komunikacji, stoi w sprzeczności z przyjętym w badaniu p. Al-Qaderiego założeniem wstępnym. Autor zakłada bowiem, że brytyjska odmiana angielskiego stanowi wzorzec językowy w nauczaniu-uczeniu się tego języka w Polsce i w Jemenie (str. 90), nie odnosi się przy tym do żadnych konkretnych danych, które byłyby podstawą do takiego stwierdzenia. Tuż przed wyeksplikowaniem swego fundamentalnego założenia, p. Al-Qaderi cytuje argument Klimczak-Pawlak (2019: 325), która jednoznacznie podważa tego typu podejście pisząc: „Dlaczego język i kultura jednego kraju członkowskiego miałyby być uznane za ważniejsze niż inne? Dlaczego mielibyśmy uznać za wzorzec rodzimego użytkownika brytyjskiej odmiany języka angielskiego? To zaledwie dwa najbardziej oczywiste powody, które wskazują, że bazowanie na standardach brytyjskiego angielskiego nie jest właściwą opcją” (str. 90 rozprawy; tłum. MJ). Widać tu więc zasadniczy rozdźwięk pomiędzy stanowiskiem Klimczak-Pawlak (2019), a perspektywą przyjętą przez Autora. Wyodrębnienie brytyjskiej odmiany języka angielskiego jako wzorca w nauczaniu języka budzi zastrzeżenia również dlatego, że w badaniach porównawczych strategii realizacji różnych aktów mowy w języku angielskim przez polskich i jemeńskich studentów, p. mgr Al-Qaderi m.in. posługuje się jako wskaźnikiem porównawczym klasyfikacją strategii wypracowaną przez Shoshanę Blum-Kulka i jej współpracowniczki w projekcie o charakterze kroskulturowym, który – o czym wspomina Autor na str.

14 – obejmował brytyjski, amerykański i australijski angielski. Proszę zatem o wyjaśnienie, w jakim sensie badanie opisane w rozprawie opiera się o brytyjskie normy językowe, zgodnie z deklaracją zamieszczoną na str. 90.

W odniesieniu do struktury pracy, nie znajduję też dobrego uzasadnienia dla włączenia do rozdziału zatytułowanego „World Englishes and English as a lingua franca” zarysu historii nauczania języka angielskiego w Polsce i w Jemenie, roli tego języka w polskim i jemeńskim systemie edukacji oraz tego, jak jest postrzegany w obu tych kulturach. Ponadto w poprawionej wersji pracy nadal brakuje syntetycznego omówienia istotnych podobieństw i różnic pomiędzy rolą i podejściem do języka angielskiego w tych jakże odmiennych kontekstach kulturach, na co zwróciłam uwagę w mojej poprzedniej recenzji.

Mimo powyższych uwag krytycznych, odnoszących się do niektórych zagadnień poruszonych w teoretycznej części rozprawy, stwierdzam, że zawiera ona treści wskazujące na pogłębioną wiedzę teoretyczną p. mgra Al-Qaderiego w zakresie pragmatyki językowej, kompetencji pragmatycznej i czynników wpływających na jej rozwijanie w procesie nauczania- uczenia się języka obcego, stanowiące obszary kluczowe dla podjętych przez Autora badań. Przywołana w tekście literatura przedmiotu jest stosunkowo obszerna i obejmuje, poza pozycjami klasycznymi, również najnowsze publikacje w tym obszarze. Wielorakość objętych opisem w tej części rozprawy zagadnień pragmalingwistycznych daje podstawę do pozytywnej oceny ogólnej wiedzy teoretycznej Autora w zakresie pragmatyki i glottodydaktyki, w ramach których prowadził swe badania.

Rozdziały 4 – 7 to analityczna część rozprawy. Rozdział czwarty przedstawia opis badań przeprowadzonych przez p. mgra Al-Qaderiego, które miały przynieść odpowiedź na cztery główne pytania badawcze, dotyczące kompetencji pragmatycznej w języku angielskim polskich i jemeńskich studentów anglistyki. Badania koncentrowały się na wyrażaniu próśb, przeprosin i odmów, rozumieniu treści implikowanych, świadomości poziomu akceptowalności- nieakceptowalności pragmatycznej określonych wypowiedzi oraz opinii co do skutecznych metod rozwijania kompetencji pragmatycznej w języku docelowym. Dane poddane analizie pochodzą od 254 respondentów, z czego 129 to studenci anglistyki z Uniwersytetu Warszawskiego, zaś 125 osób reprezentowało

Wydział Filologiczny

Instytut

Filologii Angielskiej

Al. Mickiewicza 9A

31-120 Kraków

tel. +48 12 663 44 47

+48 12 663 43 71

3 www.ifa.filg.uj.edu.pl

studentów anglistyki z Uniwersytetu w Ibb. Pod względem rozkładu płci i wieku badanych grupy były bardzo podobne, natomiast w odniesieniu do parametrów związanych z długością okresu nauki języka angielskiego i czasem studiów oraz takich czynników jak używanie języka angielskiego w kontekstach poza uczelnianych i kontaktach z rodzimymi użytkownikami tego języka, pomiędzy grupami występują spore różnice. Chciałabym prosić o komentarz, czy Autor dostrzega też możliwe różnice pomiędzy badanymi grupami, wynikające z faktu, że Ibb to miasto 300-tysięczne, a zatem dużo mniejsze od Warszawy i niebędące stolicą kraju.

Wydział Filologiczny

Badanie właściwe poprzedził odpowiedni pilotaż, który pozwolił na ulepszenie pierwotnej ankiety, aby podnieść poziom rzetelności i trafności badania. W tej części pracy, w tabeli zamieszonej we fragmencie przedstawiającym zarys analizy danych, siedem zmiennych klasyfikuje Autor jako zmienne *porządkowe* (ang. *ordinal*), a zatem takie, które umożliwiają rangowanie, choć bez możliwości zmierzenia różnicy pomiędzy rangami (por. Juszczyk, S. *Statystyka dla pedagogów*, Toruń, 2002, str. 78). Prosiłabym o wyjaśnienie, jakie właściwości zmiennych takich, jak (podany w konkretnych zakresach) wiek, rok studiów, czy tura ankietowa (pierwsza, druga lub online) dają podstawy do zaliczenia ich do skali porządkowej i jakie ma to konsekwencje dla zastosowanych metod analizy tych danych.

Instytut

Filologii Angielskiej

W kontekście jednego z narzędzi wykorzystanych w badaniu muszę zasygnalizować drobne niedociągnięcie. Chociaż uwzględnione zostały wcześniej podniesione zastrzeżenia dotyczące nieadekwatności zadań typu *Discourse Completion Task* (DTC) przy zbieraniu danych mających dotyczyć autentycznych zachowań komunikacyjnych w różnych sytuacjach, co Autor odpowiednio wziął pod uwagę, wzmacniając nawet stosownym zestawieniem rozmaitych ograniczeń tego rodzaju testów (str. 120), nie zrewidował wnikliwie tekstu w całości: opis rzetelności i trafności badania, zawiera następujące stwierdzenie „the speech acts section measures the subjects’ sociopragmatic competence by assessing their ability to use English in a face-to-face interaction” (str. 116),

Al. Mickiewicza 9A

31-120 Kraków

tel. +48 12 663 44 47

+48 12 663 43 71

Rozdział piąty to relacja z przeprowadzonych analiz – ilościowych i jakościowych – i prezentacja otrzymanych wyników. Przeprowadzone analizy, szczególnie w odniesieniu do danych pochodzących z testu polegającego na

uzupełnianiu fragmentów dyskursu (DCT), wymagały dużego nakładu pracy i zostały opracowane wieloaspektowo. Są to analizy ciekawe i pogłębione. Interesujące dane porównawcze udało się też otrzymać przy zastosowaniu stworzonego przez Roevera (2005) testu rozumienia znaczeń implikowanych. Poprawiona została skala oceny stopnia adekwatności aktów mowy w części III kwestionariusza zgodnie z zawartą we wcześniejszej recenzji sugestią, choć muszę dodać, że ze zdziwieniem przeczytałam, iż odwrócenie skali w pytaniach 21, 23, 26, 29 i 30 nastąpiło w trakcie analizy danych, co zostawię bez komentarza (str. 169 „During the analysis it was observed that the numerical scoring scale of some items (Q21, Q23, Q26, Q29, and Q30) runs in the opposite direction and they are to be reverse scored. Therefore, in order to make the reversed items compatible with the other items so that they can be averaged together, it was necessary to reverse score them before proceeding to the analysis.”)

W szóstym rozdziale rozprawy zawarte zostały omówienia uzyskanych wyników w odniesieniu do pytań badawczych. Generalnie, w zakresie strategii stosowanych w wyrażaniu prośb, przeprosin i odmów w języku angielskim przez polskich i jemeńskich studentów anglistyki, rezultaty otrzymane przez p. mgra Al-Qaderiego są zgodne z wynikami uzyskanymi przez innych badaczy dla różnych grup posługujących się językiem angielskim jako językiem drugim/obcym. Ogólna tendencja sprowadza się tu do preferencji dla bardziej bezpośrednich form wyrażania danego aktu mowy przez jemeńskich studentów w porównaniu z częstszym wykorzystaniem strategii pośrednich przez objętych badaniem studentów polskich. Różnice te Autor przypisuje transferowi z języka ojczystego oraz rozbieżnościom w systemach kształcenia w zakresie języka docelowego obu grup. I o tym drugim aspekcie chętnie dowiedziałabym się czegoś więcej. W jakim sensie różnice w systemie kształcenia studentów anglistyki w Jemenie i w Polsce wpływają na różnice w poziomie kompetencji pragmatycznej studentów w obu tych krajach? Jeszcze bardziej jaskrawe różnice pomiędzy dwoma badanymi grupami widać w obszarze rozumienia znaczeń implikowanych. Polscy studenci wypadli tu o wiele lepiej od Jemeńczyków. Osiągnięte przez tę pierwszą grupę rezultaty przewyższały nawet wyniki osiągnięte przez uczących się języka angielskiego w dawniejszych badaniach Boutona (1994) i Roevera (2005, 2006). Natomiast podobnie jak we wcześniejszych badaniach, stwierdzono większą

trudność jaką nierodzimy użytkownikom języka angielskiego sprawia odczytanie implikatur związanych z użyciem języka formulaicznego niż konwersacyjnych implikatur kontekstowych. Największy problem sprawiło respondentom – i to zarówno w obecnym, jak i we wcześniejszych badaniach – odczytanie implikatury wyrażającej krytyczną ocenę eseju poprzez wypowiedź profesora „I thought it was well-typed”. W ślad za uwagami innych pragmatyków, p. mgr Al-Qaderi trudność upatruje tu w interferencji z języka ojczystego. Widać jednak ewidentnie, że odkrycie implikatury sprawia w tym przypadku kłopot wielu respondentom, posługujących się różnymi językami ojczystymi, a na dodatek jest trudne również dla rodzimych użytkowników języka angielskiego. W moim odczuciu problem leży gdzie indziej. Leży on raczej w znajomości kontekstu, a ściślej rzecz biorąc kultury akademickiej i oczekiwań co do odpowiedzi wykładowcy na pytanie: „Jak podobało ci się wypracowanie Pana/Pani X?” Chciałabym zwrócić uwagę, że ten przykład zainspirowany Grice’owskim listem rekomendacyjnym, który miał pokazać, jak profesor w dyplomatyczny sposób wskazuje brak rekomendacji dla kandydata na stanowisko wykładowcy filozofii uciekając się właśnie do znaczenia implikowanego, wymaga wiedzy o tym, jakimi zasadami rządzi się ocenianie czy pisanie listów rekomendacyjnych w środowisku akademickim, wymaga zatem pewnej wiedzy „branżowej”, niedostępnej łatwo przeciętnemu użytkownikowi języka. Tłumaczy to niezbyt wysoki odsetek native speakerów (tylko 75%), którzy właściwie odczytali treść implikowaną w analogicznym przykładzie, użytym w teście Boutona (1988: 198).

Jeśli chodzi o analizę wyników testu oceny akceptowalności wypowiedzi wyrażających prośby i odmowy w dwóch grupach respondentów, to wskazują one na rozbieżności w tym zakresie, ujawniając trafniejsze osądy polskich studentów objętych badaniem. W odniesieniu do przeprosin różnice pomiędzy grupami okazały się nieistotne statystycznie. Ewidentnie, co uwypukla Autor, jemeńscy studenci uznają wypowiedzi sformułowane zgodnie z zasadami grzeczności za pragmatycznie poprawne, bez względu na to, jak pasują do kontekstu i rozmaitych jego parametrów.

Ostatnie pytanie badawcze dotyczyło opinii na temat rozwijania kompetencji pragmatycznej w języku angielskim. Jak wskazuje analiza zebranych

danych, obie grupy są świadome wagi komponentu pragmatycznego w procesie nauczania–uczenia się języka angielskiego i – zasadniczo – popierają postulaty związane z wykorzystywaniem zadań komunikacyjnych, podejścia zadaniowego, autentycznych materiałów w nauczaniu języka docelowego itd., przy czym grupa polska osiągnęła w większości kategorii wyższą średnią niż jemeńska. Oznacza to, że zarówno polscy, jak i jemeńscy studenci anglistyki widzą potrzebę stosowania technik i materiałów ukierunkowanych na rozwijanie kompetencji pragmatycznej na lekcji języka obcego, choć pierwsza z wymienionych grup przywiązuje większą wagę do nacisku na poprawne kontekstowo użycie języka niż wiedzę gramatyczno-leksykalną w nauce języka. Jak konstatuje Autor, polscy studenci są bardziej skłonni uznawać za ważne te elementy procesu dydaktycznego, które ukierunkowane są na rozwijanie kompetencji pragmatycznej i de facto mają oni lepsze wyniki jak chodzi o ten aspekt kompetencji w języku docelowym.

Przy omówieniu uzyskanych wyników i ich wyjaśnianiu, Autor wskazuje na korelację pomiędzy poziomem ogólnej kompetencji językowej i kompetencji pragmatycznej, która – jak sygnalizuje (np. na str. 209) – może być jedną z przyczyn różnic pomiędzy badanymi grupami. O ile wielu badaczy skłania się do hipotezy, że poziom ogólnej kompetencji językowej ma wpływ na kompetencję pragmatyczną na poziomie pragmalingwistycznym, w aspekcie socjopragmatycznym taka zależność jest o wiele słabsza, a nawet niepotwierdzona (por. np. Kasper, Ross 1996; Bardovi, Dörnyei 1998; Niezgoda, Roever 2001; Liddicoat 2002; Takenoya 2003; Pinto 2005; Tagguchi 2006, 2011; Allami, Naeimi 2011). Chciałabym poznać stanowisko Autora w tym względzie i prosić o komentarz, na jaką interpretację w tym zakresie pozwalają uzyskane wyniki.

W ostatniej części rozprawy oprócz ostatecznego podsumowania uzyskanych wyników, p. mgr Al-Qaderi omawia ich implikacje dla praktyki pedagogicznej, wymienia niektóre ograniczenia przeprowadzonego badania i zarysowuje możliwość dalszych ścieżek badawczych w obszarze badania kompetencji pragmatycznej w języku docelowym.

Zdecydowanym atutem ocenianej pracy jest badanie empiryczne podjęte przez Autora, wymagające żmudnych analiz i dużego zaangażowania. Autor

UNIwersytet
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

podjął temat dotyczący kompetencji pragmatycznej w języku docelowym, a zatem problematykę istotną z punktu widzenia współczesnej glottodydaktyki. Prezentacja zagadnień teoretycznych w rozprawie jest rzetelna, a wyniki badań empirycznych przedstawione zostały ze starannością. Niewątpliwie, porównawcze badanie wybranych aspektów kompetencji pragmatycznej dwóch grup respondentów reprezentujących bardzo odmienne i odległe kultury, ma istotną wartość poznawczą. Odpowiednie zaplanowanie badania, dobór właściwych narzędzi i podjęcie kompleksowych analiz zebranych danych świadczy o umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez p. mgra Al-Qaderiego. Ważną zaletą badania jest zastosowanie kwestionariusza obejmującego różne aspekty związane z rozwojem kompetencji pragmatycznej, zaś istotnym walorem zaprezentowanych w opracowaniu analiz jest połączenie metod jakościowych i ilościowych.

Wydział Filologiczny

Instytut

Filologii Angielskiej

Podsumowując stwierdzam, że przedłożona obecnie do oceny rozprawa Pana magistra Issy Al-Qaderiego stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a jej Autor wykazał się adekwatną wiedzą teoretyczną oraz umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, spełniając tym samym wymogi określone w art. 13.1. ustawy z dn. 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Wnoszę zatem o dopuszczenie Pana magistra Al-Qaderiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Marie Jodkowiak

Al. Mickiewicza 9A

31-120 Kraków

tel. +48 12 663 44 47

+48 12 663 43 71

8 www.ifa.filg.uj.edu.pl